

Befinder børn sig bedst i faste rammer? Trives de med selvbestemmelse og frie valg? Hvis vi skal besvare sådanne spørgsmål, må vi se på, hvordan børn reelt har det i skole og institutioner, og hvad børn vil med disse steder. Pædagogikken skyder i blinde, hvis ikke vi kender til børns rationaler, siger adjunkt Pernille Hviid fra Institut for Psykologi, Københavns Universitet, der her fortæller om faren ved at lade børn bestemme selv.

Mellem frihed og faste rammer

* Det pædagogiske marked bugner af bud på, hvordan børn bedst muligt suger lærdom til sig og udvikler sig optimalt. Fri leg, barnet i centrum, det kompetente barn, selvbestemmelse og selvforvaltning er nogle af tidens nøgleord, som alle retter fokus mod børns evne og vilje til selv at tage initiativ og administrere frihed.

Men børn vil ikke bare bestemme selv og være frie individer. Børn kan godt lide at mærke, at lærere og pædagoger vil dem noget. Børn vil gerne lave noget sammen med andre, og de vil gerne engageres. Det mener Pernille Hviid, adjunkt i udviklingspsykologi ved Institut for Psykologi på Københavns Universitet. I 2002 blev hun ph.d. med afhandlingen 'Børneliv i udvikling – om børns engagementer i deres hverdagsliv, i skole og i fritidsinstitution', som er det første større empiriske forskningsarbejde, der er lavet om den danske skolefritidsordning. Med afhandlingen rettede Pernille Hviid forskningsblikket mod, hvordan 6-10-årige befinder sig i skoler og institutioner, for at præsentere børneperspektiver i den pædagogiske forskning.

»Jeg forestiller mig, at pædagogiske institutioner står sig ved at kende til børns interesser og forholde sig fagligt til dem, når de laver pædagogik. Det betyder ikke nødvendigvis, at vi skal gøre det, børn siger, men at vi skal kende til det. Pædagoger og lærere vil jo pædagogik. De skal lave en god pædagogik. Mit argument er, at man ikke kan lave pædagogik, hvis man ikke kender til begge sider af forholdet. Hvis man ikke kender til børns rationaler, så skyder man i blinde«, siger Pernille Hviid.

»Noget af det centrale er, at voksne vil noget med børn ud fra nogle bestemte rationaler, tanker og erfaringer, og børn vil noget med de steder, de befinder sig, ud fra nogle bestemte engagementer, ønsker og muligheder, de kan få øje på. Og det er i den udveksling mellem det, børn vil med verden og med institutionen, og det, institutionerne vil med børn, at det pædagogiske kan udfolde sig«, siger hun.

Vælg selv-pædagogik

Ifølge Pernille Hviid er der ikke balance i det pædagogiske forhold i mange skoler og SFO'er, for enten fokuserer man primært på, hvad voksne vil med børnene, eller også placerer man børns frie udfoldelse som det centrale. Sidstnævnte synsvinkel finder man ifølge Pernille Hviid især i daginstitutioner, hvor mange pædagoger slipper tøjlerne og lader børnene lave, hvad de har lyst til. Men det er ikke den ideelle løsning, mener Pernille Hviid:

»Jeg synes, at det er forsømmeligt, at børn selv skal finde ud af, hvad de gerne vil. Det er et stort krav at stille til børns metabevindstthed. Man glemmer, at behov, interesser og engagementer udvikler sig i rum, der har resonans for noget. Man glemmer, at teksten har betydning for, hvad man kan få øje på som vigtigt og muligt. Fra et psykologisk standpunkt kan man sige, at man inderliggør behov så meget, så man tror, det bare kommer ud af børn, uden at tænke på, at det er noget, der bliver til i forholdet mellem børn og omverden. På den måde afstår man fra at ville være med til at skabe det, også fagligt. Der er for øjeblikket en tendens til at sige, at børn er enormt kompetente. Det betyder for det første, at de kan en hel masse selv, som man faktisk også skal kunne selv. Men for det andet kommer der også til at ligge i det, at det, børnene gør per automatik, er rigtigt. Hvor ved vi det fra? Hvor skulle de have lært det fra? Hvordan kan det være, at bare fordi man er mindre, laver man altid det rigtige?«

Er det en romantisk forestilling?

»Ja, det tror jeg bestemt, det er. I virkeligheden kommer det til at hænge på børnene, at de skal kunne finde ud af, hvad der er rigtigt. Vi andre kan jo ikke. Og fordi vi ikke kan finde ud af det, siger vi, 'det må du selv vælge', siger Pernille Hviid og leder talen og tankerne hen imod diskussionen om, hvorvidt børn skal stå i centrum eller ej:

»Der er nogle politiske paroler, som efter min mening er nogle nyliberale paroler, og som er pædago-

giske, for eksempel 'barnet i centrum-pædagogikken'. Det lyder umiddelbart meget charmerende. Nogle kan bekymre sig for, hvad det er for nogle selvoptagede små børn, man får ud af at sætte dem i centrum i ti år, men jeg er faktisk ret sikker på, at børn ikke har lyst til at stå i centrum. Det er faktisk tit sådan, at børn ikke vil noget hver for sig. De vil meget ofte noget sammen. De fleste voksne vil også helst lave noget sammen. Noget af begejstringen ved et engagement er ofte, at man kan dele det med andre og er flere om at være i det, og det gælder også for voksne. Det får det til at vokse«, siger Pernille Hviid og forklarer, at hun ser 'barnet i centrum-pædagogikken' i forlængelse af en bred individualiseringstendens, der præger vor tid.

Er ideen om barnet i centrum problematisk?

»Ja, den er problematisk i et vist omfang. Man kan godt lave en politisk udmelding og sige: 'Mennesker skal individualisere sig så meget som muligt'. Det er en klar politisk udmelding. Men at lægge den ned over børnene og sige, 'det er det, de gerne vil, og det er det, der er godt for dem', det er ikke rigtigt. Det er simpelt hen ikke rigtigt. Børnестemmen vil sige 'nej, vi vil ikke stå i centrum. Vi vil gerne være med'. Og det fordrer, at nogen gider høre dem, andre børn eller voksne, som kan høre dem, og som kan svare på dem«, siger hun.

Frit valg eller formynderi

Hvis ikke det skal være overladt til børn selv at finde ud af, hvad de vil, betyder det så, at voksne i højere grad skal være formynderer for børnene?

»Jeg tror, at det er vigtigt, at vi laver den bevægelse frem og tilbage: både at høre efter, hvad børnene siger, og så være ansvarlige voksne, som har en særlig opgave, og som giver vores bedste bud på, hvad vej vi skal gå for at komme videre. Det er en meget gammel diskussion, men det er en pædagogisk diskussion, vi bliver nødt til at have, for hvis man gerne vil sikre børns ultimative valgmuligheder, risikerer man

Engang var der ikke tvivl om, at de voksne vidste bedst. I dag har børn større frihed til selv at bestemme. Men 'hvad har du lyst til?' kan nemt slå over i en 'pas dig selv-pædagogik'.

FOTO: UDLÅNT AF DOSSERINGENS YUGGESTUE

så ikke at stå i en situation, hvor man overlader ansvaret til børnene? Det vedrører en grundforestilling om, hvad frihed er. Den pædagogik, hvor man tillægger børn megen kompetence og stor frihed – 'hvad har du lyst til', 'du vælger selv' – den opleves i den anden ende som, at der ikke er nogen, der vil mig noget. Det synes jeg tendentielt er forsømmeligt. 'Hvad har du lyst til' kan meget nemt slå over i en

slags 'pas dig selv-pædagogik',« siger Pernille Hviid og fortæller, at mange børn oplever en god skole som et sted, hvor de kan mærke, at lærere og pædagoger vil dem noget.

»Fordringen til både en pædagog og en lærer er, at man har et ansvar over for børnene. At man skal introducere dem til nogle tanker og værdier, som ligger i vores kultur. Det synes jeg er meget vigtigt, at

man ikke slipper. Men det betyder jo ikke, at man skal gøre børnene til nul-mennesker, der ikke vil noget med verden. I dag er det en kanon umoderne tænkning at annullere børns vilje med verden. For det første kan man konkret empirisk se, at de vil noget med verden. For det andet så tænkes det pædagogiske som et forhold«, siger Pernille Hviid og understreger, at voksne skal være lydige over for børn ▶

- ▶ og skabe forbindelser mellem børns og voksnes forskellige ønsker, hvis forholdet skal fungere godt.
 - »Det handler om at lave nogle forbindelser mellem børns engagementer, med livet og de steder, de befinder sig, og så de voksnes lydhørhed og fortolkning af de engagementers muligheder i det pædagogiske rum. Så kan man lave nogle forbindelser, der gør, at børn føler sig hørt, respekteret og anerkendt, og gør, at de rent faktisk beskæftiger sig med noget, som betyder noget for dem«, siger hun.

Når verden vokser

Pernille Hviid ser engagementer som et nøgleord i børns udvikling, for det er i høj grad, når mennesker engageres, at en udvikling finder sted:

»Min idé er, at når man er engageret i noget, altså grebet af et eller andet, så er det, fordi det siger én noget. Mennesker kan vitalisere nogle hjørner af verden, som gør, at vi føler, de kalder på os. Der er en eller andens slags forbindelse, når man er engageret, mellem en person og noget i verden. Det kan være noget dødt, det kan for eksempel være en vandpyt, en mudderpøl eller snedriver. Det kan selvfølgelig også være levende mennesker, som inviterer én med på noget. Ud fra nogle udviklingspsykologiske rationaler er det dér, hvor man kan blive til mere end sig selv. Det betyder, at man er i det, man i udviklingspsykologisk forstand ville kalde en potentiel udviklingszone. Strukturelt kan der opstå nogle nyheder i forholdet mellem dig og omverdenen. Det er en tilstand, hvor man er relativ åben over for nogle bestemte aspekter af omverdenen. Man tillader dem at komme til sig«, siger Pernille Hviid, der bruger ordet som et udviklingspsykologisk begreb og ikke som en pædagogisk term.

»Engagementer er ikke kendt til slutningen, i hvert fald ikke alle. De lover noget, som man ikke rigtig ved, hvad er, og som man ikke helt har greb om, hvad kan blive til. Det betyder, at du har en forbindelse med et hjørne af omverdenen, som kan blive til mere for dig. Det er efter min mening et meget in-

tenst sted, fordi når man er optaget af noget – og det kan være frimærker, mudderpøle eller noget andet – så er det, som om verden forsvinder, rent fænomenologisk. På den måde kan verden faktisk opleves at blive mindre, fordi man glemmer omgivelserne, som når man for eksempel kører for langt i et tog, fordi man læser en god bog, eller kommer til at brænde maden på, fordi man er optaget af noget andet. Samtidig kommer det lille hjørne, man er grebet af, til at fylde en masse. Når børn leger en lille bitte leg på gulvet, så leger de jo ikke på en kvadratmeter. Det er som om, det vokser. Det bliver til hele verden for dem. Det er dér, hvor der er en slags udveksling mellem menneske og omverden, som er særlig«, fortæller Pernille Hviid.

Ikke et hitord

Engagement er for dig et udviklingspsykologisk begreb, men hvordan skal pædagoger forholde sig til børns engagementer?

»Det er jo det interessante. Når jeg taler med pædagoger om det, siger jeg, at engagement ikke kan blive et pædagogisk hitord som kompetence. Mit bud er et udviklingspsykologisk bud på, hvad der foregår, når mennesker udvikler sig. Det er ikke det samme som at sige, 'så gør sådan pædagogisk'. Men det er et forsøg på at sige: Hvis vi skal se på udvikling konkret i virkeligheden, så bliver vi nødt til at lede efter de områder, hvor børn oplever, at verden bliver til mere for dem, og jorden ryster under dem. Det er dér, hvor der kan ske noget for dem. Børns engagementer er interessante, fordi de vil henvise til aktuelle stærke forbindelser mellem et barn eller flere børn og deres omverden. Engagementer skaber ikke blot udviklingszoner for de engagerede børn. De fremhæver og elaborerer over særlige aspekter af verden. På den måde former engagementer også de rum, som man befinder sig i. Engagementer skaber på én gang personlige og kulturelle muligheder for nyheder. Derfor bør børns engagementer som udgangspunkt have pædagogers og læreres interesser

Adjunkt Pernille Hviid
Institut for Psykologi, Københavns Universitet

og velvillige opmærksomhed. Men man bør naturligvis være opmærksom på, at engagementer ikke har nogen retning. Man kan engagere sig i ondt. Prøv at tænke på en flyvemaskine, der brager ind i et kæmpe højhus fuld af mennesker. Det er da et engagement, der vil noget! Det er blot for at sige, at engagement ikke har nogen pol. Nogle engagementer kan du nok ikke gøre andet ved end at blokere. Der vil være nogle engagementer, som er så antisociale, at de ødelægger det rum, man befinder sig i. Andre engagementer kan du godt dreje, hvis du får fat i, hvad de i bund og grund handler om«, siger Pernille Hviid og understreger, at pædagoger efter hendes mening bliver nødt til at forholde sig til børns engagementer:

»Engagement er ikke et pædagogisk begreb, men det vil være dumt ikke at interessere sig for børns engagementer, for det er dér, børn oplever, at noget kan blive til mere for dem. Så kommer alle de andre diskussioner: om gruppen, om kultur, om værdier og alle sådanne ting, som pædagoger også skal forholde sig til. Alt det, de har lovet omverdenen at lære børnene. Og så skal pædagogerne se, om de kan lave nogle forbindelser mellem det, de vil med børnene, og børnenes engagementer.« ▲

Camilla Mehlsen
Asterisk@dpu.dk